

Lise Öğrencilerinde Akran Zorbalığına Maruz Kalma: Temel Psikolojik İhtiyaçlar ve Anne-Babaya Duygusal Erişilebilirlik*

Bullying Victimization of High School Students: Psychological Needs and Emotional Availability of Parents

Fatma GÖK**, Fulya CENKSEVEN ÖNDER***

Öz: Bu çalışmada lise öğrencilerinin akran zorbalığına maruz kalmalarının yordayıcıları olarak temel psikolojik ihtiyaçları ve anne-babalarına duygusal erişilebilirlikleri incelenmiştir. Araştırma 1198 (588'i kız, 610 erkek) öğrencisi üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmada lise öğrencilerinin akran zorbalığına ilişkin veriler ‘California Zorba Mağduriyeti Ölçeği’ (Felix, Sharkey, Green, Furlong ve Tanigawa, 2011), temel psikolojik ihtiyaçlara ilişkin veriler ‘Temel Psikolojik İhtiyaçları Ölçeği’ (Deci ve Ryan, 2000), anne-babaya duygusal erişilebilirliğine ilişkin veriler ise ‘Ebeveyn Duygusal Erişilebilirlik Ölçeği’ (Lum ve Phares, 2005) kullanılarak elde edilmiştir. Elde edilen bu veriler temel istatistiksel analizler ve lojistik regresyon analiziyle çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda lise öğrencilerinin mağduriyet puanları ile özerklik, yeterlik, ilişki ihtiyaçları ve anne babaya duygusal erişilebilirlik arasında negatif yönde anlamlı ilişkiler bulgulanmıştır. Lise öğrencilerinin akran zorbalığına maruz kalma, temel psikolojik ihtiyaçlar ve anne-babaya duygusal erişilebilirlikleri cinsiyetlerine göre incelendiğinde erkek öğrencilerin akran zorbalığına maruz kalma puan ortalamalarının kız öğrencilerin puan ortalamalarından daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Temel psikolojik ihtiyaçlar açısından bakıldığında erkek öğrencilerin yeterlik ihtiyaç puan ortalamaları kız öğrencilerin puan ortalamalarından daha yüksektir. Araştırmada kızların ve erkeklerin zorbalık mağduru olmalarını yordayan temel psikolojik ihtiyaçlar ve anne- babaya duygusal erişilebilirliğe ilişkin analiz ayrı ayrı yapılmıştır. Özerklik ihtiyacı ve anneye duygusal erişilebilirliğin kız ergenlerde görülen akran zorbalığına maruz kalmayı yordamada anlamlı katkı yapan değişkenler olduğu görülmüştür. Erkek ergenlerde, özerklik ve ilişki ihtiyaçları akran zorbalığına maruz kalmayı yordamada anlamlı katkı yapan değişkenler olarak belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Zorba mağduru, temel psikolojik ihtiyaçlar, anne-babaya duygusal erişilebilirlik

Abstract: This study aimed to examine basic psychological needs and parental emotional availability as predictors of victimization of bullying among high school students. The study sample consisted of 1,198 high school students (588 girls and 610 boys) in Osmaniye. The data related to victimization of bullying was collected via the California Bullying Victimization Scale (Felix, Sharkey, Green, Furlong & Tanigawa, 2011); the data related to basic psychological needs was gathered through the Basic Psychological Needs Scale (Deci & Ryan, 2000); the data related to parental emotional availability was collected using the Parental Emotional Availability Scale (Lum & Phares, 2005). The data was analyzed by means of basic statistical analysis and logistic regression analysis. There was a negatively significant relationship between victimization scores, autonomy, competence, relatedness needs and parental emotional availability. When the relationships among being victimization of bullying, basic psychological needs and parental emotional availability were investigated in terms of gender, it was found that the average scores of being exposed to bullying peer victimization of male students were higher than those of female students. Regarding basic psychological needs, male students’ competence needs score averages were higher than female students. The analysis of the predictors - basic psychological needs and parental

* Bu makale birinci yazarın Doç. Dr. Fulya Cenkseven Önder danışmanlığında hazırladığı yüksek lisans tezinin özetidir. Ayrıca bu çalışma 18-21 Kasım 2017 tarihlerinde Antalya’da düzenlenen II. International Academic Research Congress’de sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

** Psikolojik Danışman, İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü, Kadırlı, Türkiye, ORCID: 0000-0002-2996-1046, e-posta: pdr_fatmagok@hotmail.com

*** Doç.Dr., Çukurova Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Adana, Türkiye, ORCID: 0000-0001-9748-626X, e-posta: fulyac@gmail.com, Sorumlu Yazar

emotional availability- of bullying victimization was completed separately for each gender. Autonomy need and maternal emotional availability significantly predicted the possibility of bullying victimization among female adolescents. Autonomy and relatedness needs were specified as the predictors bullying victimization among male adolescents.

Keywords: Bullying victim, basic psychological needs, parental emotional availability

Giriş

Okullarda yaşanan önemli sorunlardan biri olan zorbalık konusundaki araştırmaların, 1970'lerin ortasında Norveçli araştırmacı/psikolog Dan Olweus'un zorbalığa ilişkin çalışmalarıyla başladığı bilinmektedir. 1970'ler ve 1980'lerdeki İskandinav erkekleri üzerine yapılan bu öncül çalışmaları, kapsamlı araştırmalar izlemiştir (Dussich ve Maekoya, 2007). Olweus (1994, 1997) zorbalığı, bir veya daha fazla öğrencinin daha zayıf olana saldırgan davranış ya da kasıtlı olarak vurma, rahatsız etme, surat asma, söylentiler yayma ve gruptan kasıtlı olarak dışlama gibi olumsuz eylemlerle sürekli ve defalarca zarar vermeleri şeklinde açıklamaktadır. Ancak mağduriyet kavramlarının iyi tanımlanmadığı belirtilir. Bazı araştırmacılar mağduriyeti zorbalık davranışlarının bir sonucu olarak değerlendirirken, bazıları ise mağduriyet kavramını çocukların saldırgan davranışlarla karşı karşıya kaldığında daha genel bir rol ya da pozisyon almaları şeklinde ifade eder (Kochenderfer ve Ladd, 1996). Bu noktada zorba mağduriyeti kavramı, fiziksel ya da sözlü tacize uğrayıp kolayca istismar edilecek zayıflıkta olan (Carney ve Merrell, 2001), sistematik biçimde gücün kötüye kullanımına bağlı olarak kasıtlı olarak tekrarlanan (Smith ve Sharp, 1994), zarar gören defalarca acı çeken, kendisini savunamayan (Berger, 2007) mağduriyetini geçirdiği yaşantıdır. Akran mağduriyeti ise, herhangi bir güç dengesizliği belirtmeyen (Atik, 2013), doğrudan ya da dolaylı araçların kullanılması yoluyla kişinin akranları tarafından fiziksel ya da psikolojik zarara uğratılmasıdır (Kurnaz, 2009). Zorbalık mağduriyetini akran mağduriyetinden ayıran, arada güç dengesizliğinin olması, kasıtlı olarak yapılması ve mağduriyet yaşadığı mağduriyete karşı gelememesidir (Felix ve diğerleri, 2011). Bu araştırmada zorba mağdurlarının akran mağdurlarından ayırt edilerek ele alınması zorbalık mağduriyeti yaşamının nedenlerinin daha sağlıklı belirlenmesi açısından oldukça önemlidir.

Zorbalık, okul yaşamının normal bir parçası olarak düşünülmüş; ancak okulda önemli sayıda öğrencinin yaralanması nedeniyle okul yöneticileri arasında önemli bir kaygı kaynağı haline gelmiş (Dussich ve Maekoya, 2007) ve bu nedenle yeni nesil araştırmacıların ağırlıklı olarak okuldaki çocuklara odaklanmasını (Rigby, 2002) gerekli kılmıştır. Okulda yapılan araştırmalar doğrultusunda Pişkin (2002), Türkiye'de her üç çocuktan birinin düzenli olarak zorbalığa uğradığını ifade etmiştir. Pekel-Uludağlı ve Uçanok (2005), akran zorbalığına maruz kalmanın, akran zorbalığı gösterme oranlarından daha yüksek olduğunu ifade etmiştir. Buna ilişkin aslında okulda zorbalığa maruz kalmanın mağdurlar için ciddi bir sorun olduğu (Ivarsson, Broberg, Arvidsson ve Gillberg, 2005) fakat zorbalık mağdurlarının okullarda göz ardı edilme eğiliminde olan bir öğrenci grubunu oluşturduğu (Olweus, 1995) görülmektedir. Okul zorbalığı doğası ve yaygınlığı, mağdurları üzerinde zararlı ve ciddi etkileri ile 1980'lerin başından bu yana araştırma ve tartışmaların odak noktası olmuştur. Okul zorbalığı dünya çapında birçok toplumda görülen yaygın bir problemdir (Furniss, 2000). Avustralya (Rigby ve Slee, 1991), Norveç (Solberg, Olweus ve Endresen, 2007), Kanada (Craig, Peters ve Konarski, 1998), Finlandiya (Olafsen ve Viemerö, 2000), Amerika Birleşik Devletleri (Nansel ve diğerleri, 2001), İngiltere ve Almanya (Wolke, Woods, Stanford ve Schulz, 2001), İsrail (Wolke ve Samara, 2004), Japonya (Akiba, 2004) ve Türkiye'de (Atik, 2013; Ayas ve Pişkin, 2011; Cenkseven-Önder ve Yurtal, 2008; Dölek, 2002; Ergün, 2015; Kapıcı, 2004; Karaman-Kepeneci ve Çınkır, 2006; Kutlu, 2005; Seçer, 2014) yapılan araştırmalar, birden fazla ülkede farklı toplumlarda görülen zorbalık ve mağduriyetin boyutlarının geçmiş dönemlerden günümüze uzanması sebebiyle ciddiyetini koruduğu bu nedenle üzerinde önemle durulması gereken toplumsal bir problem olduğunu ortaya koymaktadır. Hiçbir öğrenci okula giderken tacize uğrama ya da küçük düşürülmüş korkusunu ve hiçbir ebeveyn de oğluna ya da kızına bir şey olacak endişesi yaşamamalıdır (Olweus, 1997). Çünkü ilişkilerdeki güvenli olma ihtiyacı

temel bir insan hakkıdır ve her çocuk ya da genç zorbalıktan korunma ve kurtarılma hakkına sahiptir (Craig ve Pepler, 2007). Zorbalık ve fiziksel ceza bu ilkelere ters düşmekte (UNICEF, 2006), bu nedenle bu konunun hassasiyetle araştırılması önem teşkil etmektedir.

Zorbalık ve mağduriyet üzerine yapılan pek çok araştırmaya rağmen, United Nations International Children's Emergency Fund (UNICEF, 2016) Çocuk Koruma Baş Danışmanı Theresa Kilbane (Unicef, 2016), online zorbalık dâhil olmak üzere zorbalığın çocuklar ve gençlerin iyiliği açısından pek iyi anlaşılmamış bir risk olarak ortada durduğunu ifade etmiştir. İlgili araştırmalar; cinsiyet farklılıkları, sınıf seviyesi, benlik saygısı, depresyon (Seals ve Young, 2003), okul iklimi (Nickerson, Singleton, Schnurr ve Collen, 2014), duygusal zekâ (Kavşut, 2009), anne-baba tutumu (Ahmed ve Braithwaite, 2004; Yurttaş, 2010), psiko-sosyal uyumsuzluk (Hawker ve Boulton, 2000), baba kabul-red algıları (Ergün, 2015), umut, yaşam doyumu (You, Furlong, Felix, Sharkey, Tanigawa ve Greif-Green, 2008), bağlanma stilleri (Williams ve Kennedy, 2012) ile ilişkili olduğu düşünülen zorbalık ve zorbalık sonucunda yaşanan mağduriyet terimlerinin tek başına ve tek bir değişkene bağlı olarak açıklanabilecek kavramlar olmadığını göstermektedir. Bu araştırmada mağduriyet üzerinde etkili olduğu düşünülen temel psikolojik ihtiyaçlar ve anne-babaya duygusal erişilebilirlik değişkenleri ele alınarak zorbalık sonucunda yaşanan mağduriyet incelenmektedir.

Temel Psikolojik İhtiyaçlar, doğuştan gelen ve evrensel olarak kabul edilen (Ryan ve Deci, 2000a), bireyin kendi potansiyelini en üst seviyeye çıkarması (Ryan, 1995), psikolojik büyüme, bütünlük ve iyi oluş için gerekli psikolojik temel besinler olarak ifade edilir (Deci ve Ryan, 2000). Özerklik, yeterlik ve ilişki ihtiyacı olmak üzere 3 temel psikolojik ihtiyaçtan bahsedilir ve bahsedilen 3 temel psikolojik ihtiyacın insan yaşamının ilk yıllarından itibaren önemli olduğu ifade edilmektedir (Deci ve Ryan, 2000; Ryan ve Deci, 2000b). Şahin ve Korkut-Owen (2009) ise bu ihtiyaçların karşılanma durumuna bağlı olarak bireyin çeşitli davranışlara yöneleceğini ve yöneldiği bu davranışlar arasında saldırgan davranışların da olabileceğini belirtmektedir. LaGuardia, Ryan, Couchman ve Deci (2000), üç temel psikolojik ihtiyacın ilişkiler içerisinde her birinin ayrı ayrı doyumunun sağlanmasının, bu ilişkiler içerisindeki, güvenli bağlanmayı yordadığını, ebeveynlerine güvenli bir şekilde bağlanma gösteren çocukların ise diğer çocuklara göre zorbalığa maruz kalma olasılığının daha düşük olduğu belirtilmektedir (Troy ve Sroufe, 1987).

Çocuğun, doğumundan itibaren büyüdükçe birçok sosyal ve psikolojik ihtiyaçları ortaya çıkar (Kulaksızoğlu, 2009). Büyüyen bir çocuk için ailenin ödevlerinden biri de, her gelişim aşamasında onun gereksinimlerine cevap verebilmektir (Walczak ve Burns, 2004). Anne-babaya duygusal erişilebilirlik, ebeveyn ve çocuk arasındaki gerçek ve içten gelen duyguların karşılıklı ifadesini temsil etmektedir (Kubicek, Riley, Coleman, Miller ve Linder, 2013). Bağlanma kuramına egemen olan bu kavram, yalnızca ebeveynlere odaklanmak yerine, ebeveyn-çocuk ilişkisinde her iki tarafın önemine ve ebeveyn-çocuk arasındaki ilişkinin kalitesine vurgu yapar (Bringen, 2000). Ana-baba çocuğun fiziksel, duygusal ve sosyal gereksinimlerini giderir. Çocukluğun ilk çağlarında, daha bebekken çocuk bir 'güven' hissi oluşturur ve sosyalleşir. Çocuk büyüdükçe ilişkilerde değişir; buna rağmen ebeveynlerin rolü azalmaz fakat farklı olur (Walczak ve Burns, 2004). Bu nedenle anne-babaların çocuklarıyla kurulan duygusal bağlantılarının araştırılmasını önemli kılmıştır (Lum ve Phares, 2005). Yapılan pek çok çalışma, olumlu ebeveyn-çocuk ilişkisinin önemini ortaya koymaktadır. Örneğin, ebeveynlerinin kendilerine karşı tutumlarını olumlu olarak algılayan çocukların zorbalığa karşıma ihtimalinin daha az olduğu (Rigby, 1993), ebeveynlerine güvenli bir şekilde bağlanma gösteren çocukların diğer çocuklara göre zorbalığa maruz kalma olasılığının daha düşük olduğu belirtilmiştir (Troy ve Sroufe, 1987). Alanda yapılan birçok araştırma incelendiğinde ebeveynlerin çocuk yetiştirme tarzları, tutumları, aile işlevleri, aile özelliklerinin ergenlerin ev dışı ortamlarda özellikle de okullarda zorbalık ve mağduriyetin yaşanmasına neden olduğu görülmektedir (Baldry ve Farrington, 2000; Eşkisü, 2009; Pontzer, 2010; Totan, 2008; Van Hoof, Raaijmakers, Van Beek, Hale III ve Aleva, 2008; Yaban, 2010). Ancak anne-babaya duygusal erişilebilirlik kavramı, ilgili alanyazında kapsamlı olarak tartışılmış olmasına rağmen, nadiren doğrudan değerlendirilmiş olması dikkat çekmektedir (Lum ve Phares, 2005). Babanın aile yaşamındaki

rolü de anneninki kadar önemlidir. Başlangıçta babanın çocukla ilişkisinin kapsamı fazla geniş değildir, babanın çocuk üzerindeki etkisi ancak sonradan görülmeye başlar (Adler, 2004). Tarihsel olarak, babalar normatif gelişim süreçleri üzerine veya gelişimsel psikopatolojinin araştırılması ve tedavisine yönelik araştırmalara dahil edilmemiştir. Hem annelik hem de babalık psikopatolojisi, çocukların ve ergenlerin duygusal ve davranışsal sorunlarının gelişimi için risk faktörleri olarak görev yapmaktadır. Ebeveyn-çocuk araştırmalarının çoğunluğu anne-çocuk arasındaki ilişkiye vurgu yapmış ve babanın davranışlarını göz ardı etmiştir (Phares, Lopez, Fields, Kamboukos ve Duhig, 2005). Bu nedenle duygu ve davranışlarda meydana gelen değişikliğin bilinen değişkenlerle açıklanmasına rağmen anne-babaların çocuklarıyla kurulan duygusal bağlantılarının da araştırılması önemli hale gelmektedir (Lum ve Phares, 2005).

Zorbalık ve mağduriyete ilişkin yapılan araştırmalar incelendiğinde aile ilişkileri (Cenkseven-Önder ve Yurtal, 2008; Stevens, De Bourdeaudhuij ve Van Oost, 2002; Van Hoof ve diğerleri, 2008; Yaban, 2010) ihtiyaçlar (Hein, Koka ve Hagger, 2015; Jungert, Piroddi ve Thornberg, 2016; Lam, Law, Chan, Wong ve Zhang, 2015) arasında ilişki olduğuna dair çalışmalar bulunmaktadır. Burada tartışmaya açık olan konu zorbalık mağduriyetin temel psikolojik ihtiyaçlar ile anne-babaya duygusal erişilebilirliği arasında nasıl bir ilişki olduğudur. Yapılan araştırmalar incelendiğinde zorbalık mağduriyeti ile temel psikolojik ihtiyaçlar ve anne-babaya duygusal erişilebilirlik değişkenleri arasındaki ilişkiye yönelik sınırlı sayıda çalışma olduğu görülmüştür.

Bu çalışmanın genel amacı lise öğrencilerinin akran zorbalığına maruz kalmalarının yordayıcıları olarak temel psikolojik ihtiyaçlarını ve anne-babalarına duygusal erişilebilirliklerini incelemektir. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmaktadır:

1. Lise öğrencilerinin cinsiyetlerine göre zorbalık mağduriyeti, temel psikolojik ihtiyaçlar (özerklik, yeterlik ve ilişki ihtiyacı), anne ve babalarına duygusal erişilebilirlikleri anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
2. Lise öğrencilerinin zorbalık mağduriyeti, temel psikolojik ihtiyaçlar (özerklik, yeterlik ve ilişki ihtiyacı), anne ve babalarına duygusal erişilebilirlikleri arasında anlamlı ilişki var mıdır?
3. Kız ve erkek öğrencilerin zorbalık mağduru olup olmamalarını temel psikolojik ihtiyaçlar (yeterlik, özerklik, ve ilişki ihtiyacı), anne ve babalarına duygusal erişilebilirlikleri ne düzeyde yordamaktadır?

Yöntem

Araştırma modeli

Bu çalışma lise öğrencilerinde akran zorbalığına maruz kalma, temel psikolojik ihtiyaçlar ve anne-babaya duygusal erişilebilirlik arasındaki ilişkileri incelemeye yönelik ilişki tarama modelinde betimsel bir çalışmadır. Araştırmanın bağımlı değişkeni akran zorbalığına maruz kalma, bağımsız değişkenleri ise temel psikolojik ihtiyaçlar ve anne-babaya duygusal erişilebilirliktir.

Çalışma grubu

Araştırmada Osmaniye ili Kadirli ilçesinde altı lisenin 9., 10., 11. ve 12. sınıfına devam eden 1240 öğrenciden veri toplanmıştır. Uygulanan ölçeklerden hatalı ve yanlış cevaplanan 7 öğrenci çalışma dışında bırakılmıştır. 1233 öğrenciye uygulanan California Zorba Mağduriyeti Ölçeği sonuçlarına göre 966 (%78.3) öğrencinin mağduriyet belirtmediği, 232 (% 18.8) öğrencinin zorbalık mağduru olduğu, 35 öğrencinin ise (%2.8) akran mağduru olduğu belirlenmiştir. Araştırma zorbalık mağdurları üzerinde gerçekleştirildiği için akran mağdurları çalışma grubu dışında bırakılmıştır. Sonuç olarak araştırmanın çalışma grubu 588 kız (%47.08), 610 erkek öğrenci (%50.92) olmak üzere toplam 1198 lise öğrencisinden oluşmaktadır. Öğrenciler 14-19 yaş aralığında olup, yaş ortalamaları 16.66'dır (Ss=1.12). Araştırmaya katılan öğrencilerin annelerinin %37.6'sı ilkökul mezunudur. Öğrencilerin annelerinin yalnızca %13.5'i

üniversite %0.6'sı yüksek lisans veya doktora mezunudur. Öğrencilerin babalarının ise %28.2'si lise mezunudur. Öğrencilerin babalarının %19.4'ünün ise üniversite mezunudur ve %1.6'sı yüksek lisans veya doktora mezunudur.

Veri toplama araçları

California Zorba Mağduriyeti Ölçeği: California Zorba Mağduriyeti Ölçeği Felix ve arkadaşları (2011) tarafından zorbalık mağduriyetini belirlemek ve mağduriyetin birçok boyutunu ölçmek amacıyla geliştirilen ölçme aracı Türk kültürüne Atik ve Güneri (2012) tarafından uyarlanmıştır. Ölçek 12 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin amacı, zorbalığın temel bileşenlerini (zarar verme niyetinde olmak, güç dengesizliği ve bir zaman dilimi içerisinde tekrar eden olaylar) göz önünde bulundurarak, zorbalık mağduriyetini akran mağduriyetinden ayırt etmektir. Ölçeğin ilk 7 maddesi mağduriyet maddesi, mağduriyet yaşantıları hakkında bilgi almaya yönelik bazı ek sorulardan oluşmaktadır. Mağduriyet maddeleri için hesaplanan Cronbach alfa katsayısı .72 iken iki hafta arayla test-tekrar-test güvenilirlik kat sayısı .82 olarak hesaplanmıştır. Katılımcılara, mağduriyet maddelerinde yer alan zorbalık olaylarının ne sıklıkta başlarına geldiği beşli derecelendirme (0 = Son bir ay içinde hiç olmadı, 1 = Son bir ay içinde bir kez oldu, 2 = Bir ay içinde 2-3 kez oldu, 3 = Haftada bir kez oldu ve 4 = Haftada birkaç kez oldu) üzerinden sorulmaktadır. Yedi maddeden sonra, güç dengesizliğini belirlemek için, katılımcılara zorbalık yapan kişinin kendilerinden ne derece daha popüler, zeki ve fiziksel olarak güçlü olduğuna dair üçlü derecelendirme üzerinde bir soru sorulmaktadır. Hiçbir mağduriyet yaşantısı olmayan kişiler 'mağdur olmayan', zorbalık ifadelerinden en az birine 'bir ay içinde 2-3 kez oldu' diyen ve herhangi bir güç dengesizliği belirtmeyen kişiler 'akran mağduru', benzer şekilde zorbalık ifadelerinden en az birine 'bir ay içinde 2-3 kez oldu' diyen ancak herhangi bir güç dengesizliği belirten kişiler 'zorba mağdur' olarak sınıflanmaktadır. Ölçeğin benzer ölçek geçerliği Olweus Zorba/Mağdur Anketi ile incelemiş, her iki ölçeğin arasında pozitif yönde yüksek ilişki bulunmuştur (Atik, 2013; Atik ve Güneri, 2012). California Zorba Mağduriyeti Ölçeği'nin bu araştırma örneklemini için Cronbach alpha katsayısı hesaplanmıştır. Cronbach alpha katsayısı .80 olarak belirlenmiştir.

Temel Psikolojik İhtiyaçları Ölçeği (İhtiyaç Doyumu Ölçeği): Temel Psikolojik İhtiyaçlar Ölçeği, Deci ve Ryan (2000) tarafından geliştirilmiş, Kesici ve diğerleri (2002) tarafından Türkçe'ye uyarlaması yapılmıştır. Orjinalinde yedili dereceleme tipi kullanılan ölçek Türkçe'ye uyarlanırken beşli dereceleme tipi tercih edilmiştir. Olumlu yöndeki ifadeleri içeren ölçek maddeleri: Çok doğru: 5, Doğru: 4, Biraz doğru: 3, Doğru Değil: 2, Hiç Doğru Değil: 1 şeklinde puanlanmaktadır. Ölçek 21 madde ve üç alt ölçekten (özerklik ihtiyacı, yeterlik ihtiyacı, ilişki ihtiyacı) oluşmaktadır. Hesaplanan güvenilirlik katsayıları ölçeğin tüm alt boyutları için sırasıyla şöyledir: özerklik ihtiyacı .73, yeterlik ihtiyacı .61, ilişki ihtiyacı .73'dir. Ölçeğin toplam güvenilirlik kat sayısı .76 bulunmuştur (Kesici ve diğerleri, 2002). Temel Psikolojik İhtiyaçlar Ölçeği'nin bu araştırma örneklemini için Cronbach alpha katsayısı tüm ölçek için .85'tir. Özerklik ihtiyacı .68, yeterlik ihtiyacı için .62, ilişki ihtiyacı için .79 bulunmuştur.

Ebeveyn Duygusal Erişilebilirlik Ölçeği: Ölçek Lum ve Phares (2005) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek katılımcıların anne ve babalarını ayrı ayrı değerlendirmek üzere 15 maddeden oluşmakta olup 1 (hiçbir zaman) ile 6 (her zaman) arasında puanlanan 6'lı Likert tipindedir. Ölçeğin her bir formundan alınabilecek en düşük puan 15, en yüksek puan ise 90'dır. Ölçekten alınan yüksek puanlar yüksek duygusal erişilebilirliğe işaret etmektedir. Ölçek Türkçe'ye Gökçe (2013) tarafından uyarlanmıştır. Türkçe formun psikometrik özelliklerini belirlemek amacıyla faktör yapısı incelenmiş ve orijinal formda olduğu gibi anne formunun anne duygusal erişilebilirliği ve baba formunun baba duygusal erişilebilirliği olmak üzere tek faktörlü bir yapı sergilediği bulunmuştur. Türkçe formun Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı anne formu için .95, baba formu için .97 olarak belirlenmiştir. Ölçeğin toplam test korelasyonu değerlendirildiğinde, anne formunun değerlerinin .65 ile .83 arasında; baba formunun değerlerinin .76 ile .86 arasında değiştiği bulunmuştur. Ebeveyn Duygusal Erişilebilirlik

Ölçeği'nin bu araştırma örneklemini için anneye duygusal erişilebilirlik Croanbach alpha katsayısı .96, babaya duygusal erişilebilirlik Croanbach alpha katsayısı .96 bulunmuştur.

Kişisel Bilgi Formu: Araştırmaya katılan lise öğrencileri hakkında bazı bilgilerin edinilmesi amacıyla araştırmacılar tarafından "Kişisel Bilgi Formu" hazırlanmıştır. Bu formda lise öğrencilerinin cinsiyet, yaş, sınıf düzeyleri, ebeveynlerin öğrenim düzeyleri, sosyo-ekonomik seviyesi ve ebeveynlerine ait genel bilgileri edinmek amacıyla sorular bulunmaktadır.

Verilerin toplanması

Veri toplama öncesi Osmaniye İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden gerekli izinler alınmıştır. Ölçme araçları sınıf ortamında araştırmacı tarafından öğrencilere gerekli açıklamalar yapıldıktan sonra uygulanmış olup, 20-25 dakika sürmüştür.

Verilerin analizi

Toplanan verilere öncelikle temel istatistiksel analizler uygulanmış daha sonra gerekli analizler yapılmıştır. Araştırmada cinsiyete göre zorbalık mağduriyeti, temel psikolojik ihtiyaçlar ve anne-babaya duygusal erişilebilirlik puanlarının farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için t testi kullanılmıştır. Ayrıca değişkenler arası ilişkileri belirlemek amacıyla Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı hesaplanmıştır. Bu analizlerde zorbalık mağduriyetini belirlemede California Zorba Mağduriyeti Ölçeği'nden elde edilen mağduriyet puanı kullanılmıştır.

Araştırmada temel psikolojik ihtiyaçlar ve anne-babaya duygusal erişilebilirliğin akran zorbalığına maruz kalıp kalmamayı ne derece yordadığını belirlemek amacıyla İkili Lojistik Regresyon analizi kullanılmıştır. Araştırmada bu analizin tercih edilmesi hem mağduriyeti belirlemek için kullanılan California Zorba Mağduriyeti Ölçeği'nin özellikle mağduriyeti sınıflandırmak amacıyla oluşturulmuş olması, hem de araştırmadaki veri setinin doğrusal regresyon analizi için gerekli olan normallik sayılıtısını karşılamıyor olmasındandır. Bağımlı değişkenin süresiz bir değişken olması durumunda (zorbalık mağduru olanlar ve olmayanlar) kullanılacak regresyon analizi türü lojistik regresyon analizidir. Lojistik regresyon analizi değişkenlerin dağılımına ilişkin normallik, doğrusallık varyans-kovaryans eşitliği gibi sayılıtlar gerektirmemektedir. Lojistik regresyonun yansız ve sapmasız istatistikler ortaya koyabilmesi için büyük örneklem gerekmektedir (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2010). Bu araştırma da geniş bir çalışma grubu üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmada zorba mağdurları California Zorba Mağduriyeti Ölçeği ile belirlenmiş, akran mağdurları üzerinde çalışılmamıştır. Çalışma grubu betimlenirken belirtildiği gibi California Zorba Mağduriyeti Ölçeği sonuçlarına göre akran mağdurları çalışma grubu dışında bırakılmış, mağduriyet belirtmeyen 966, zorbalık mağduru olan 232 öğrenci üzerinde lojistik regresyon analizi yapılmıştır. Bulguların anlamlı olup olmadığının yorumlanmasında .05 anlamlılık düzeyi ölçüt alınmıştır.

Bulgular

Cinsiyete göre zorbalık mağduriyeti, temel psikolojik ihtiyaçlar ve anne-babaya duygusal erişilebilirliğe ilişkin bulgular

Öncelikle öğrencilerin cinsiyetine göre zorba mağduriyeti, temel psikolojik ihtiyaçlar (özerklik, yeterlik ve ilişki ihtiyacı), anne ve babalarına duygusal erişilebilirlikleri puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı incelenmiştir. Araştırmada kullanılan değişkenlerin cinsiyete göre dağılımına ait betimsel istatistik sonuçları Tablo 1.'de sunulmuştur.

Tablo 1
Araştırmada Kullanılan Değişkenlerin Cinsiyete Göre Dağılımına Ait Betimsel İstatistik Sonuçları

	Cinsiyet	n	\bar{X}	Ss	T	P
Mağduriyet	Kız	588	8.10	2.84	-5.62	.000
	Erkek	610	9.31	4.46		
Özerklik ihtiyacı	Kız	588	24.99	5.07	1.42	.155
	Erkek	610	24.59	4.70		
Yeterlik ihtiyacı	Kız	588	19.62	4.46	-2.58	.010
	Erkek	610	20.25	3.96		
İlişki ihtiyacı	Kız	588	30.58	5.95	.331	.741
	Erkek	610	30.47	6.01		
Anneye duygusal erişim	Kız	588	72.34	19.05	.094	.925
	Erkek	610	72.24	18.17		
Babaya duygusal erişim	Kız	588	67.12	21.15	.731	.465
	Erkek	610	66.25	20.36		

Sd= 1196, n=1198

Zorbalık mağduriyeti puanlarında cinsiyete göre anlamlı farklılaşma olduğu görülmektedir ($t_{(1196)}=-5.62$, $p<.001$). Erkek öğrencilerin mağduriyet puan ortalamalarının ($\bar{X}=9.31$) kız öğrencilerin puan ortalamalarından ($\bar{X}=8.10$) daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Temel psikolojik ihtiyaçlar açısından bakıldığında öğrencilerin cinsiyetine göre yalnızca yeterlik ihtiyacı puanlarında anlamlı farklılaşma olduğu belirlenmiştir ($t_{(1196)}=-2.58$, $p<.01$). Erkek öğrencilerin yeterlik ihtiyaç puan ortalamaları ($\bar{X}=20.25$) kız öğrencilerin puan ortalamalarından ($\bar{X}=19.62$) daha yüksektir. Özerklik ($t_{(1196)}=1.42$, $p>.05$) ve ilişki ihtiyacı ($t_{(1196)}=.33$, $p>.05$) puanlarında ise cinsiyete göre anlamlı farklılaşma bulunmamaktadır. Benzer şekilde öğrencilerin cinsiyetlerine göre anne ($t_{(1196)}=.09$, $p>.05$) ve babaya duygusal erişilebilirlik ($t_{(1196)}=.73$, $p>.05$) puanlarında da anlamlı farklılaşma olmadığı saptanmıştır.

Zorbalık mağduriyeti, temel psikolojik ihtiyaçlar ve anne-babaya duygusal erişilebilirlik arasındaki ilişkilere yönelik bulgular

Lise öğrencilerinin zorbalık mağduriyeti, temel psikolojik ihtiyaçlar ve anne-babaya duygusal erişilebilirliği arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı hesaplanmıştır. Tablo 2'de değişkenlerin aritmetik ortalamaları, standart sapma değerleri ve değişkenler arasındaki korelasyon değerleri yer almaktadır.

Tablo 2.
Araştırmada Kullanılan Değişkenlerin Aritmetik Ortalama, Standart Sapma ve Korelasyon Matrisi

	1	2	3	4	5	6
1. Mağduriyet	-					
2. Özerklik İhtiyacı	-.24*	-				
3. Yeterlik İhtiyacı	-.12*	.56*	-			
4. İlişki ihtiyacı	-.17*	.52*	.49*	-		
5. Anneye duygusal erişilebilirlik	-.16*	.45*	.32*	.34*	-	
6. Babaya duygusal erişilebilirlik	-.19*	.44*	.29*	.35*	.65*	-
\bar{X}	8.71	24.78	19.94	30.52	72.28	66.67
Ss	3.80	4.88	4.22	5.97	18.59	20.75

$p<.001$, n=1198

Tablo 2'de görüldüğü gibi, öğrencilerin mağduriyet puanları özerklik, yeterlik, ilişki, anne ve babaya duygusal erişilebilirlik (sırasıyla -.24, -.12, -.17, -.16, -.19) arasında negatif yönde anlamlı ilişkiler bulunmaktadır ($p < .001$). Özerklik, yeterlik, ilişki ihtiyacı, anneye babaya duygusal erişilebilirlik puanları yükseldikçe akran zorbalığına maruz kalma puanları düşmektedir.

Ergenlerin zorbalık mağduru olmalarının yordayıcıları olarak temel psikolojik ihtiyaçlar ve anne- babaya duygusal erişilebilirliğe ilişkin bulgular

Ergenlerin zorbalık mağduru olup olmamalarını temel psikolojik ihtiyaçlar (özerklik, yeterlik, ilişki) ve anne-babaya duygusal erişilebilirliğin ne düzeyde yordadığını belirlemek amacıyla lojistik regresyon analizi kullanılmıştır. Analizler kız ve erkek ergenler ve de çalışma grubunun tamamı için ayrı ayrı yapılmıştır. Tablo 3'de ergenlerde zorbalık mağduru olmanın yordayıcılarına ilişkin lojistik regresyon analizi sonuçları yer almaktadır.

Tablo 3.

Ergenlerde Zorbalık Mağduru Olmanın Yordayıcılarına İlişkin Lojistik Regresyon Analizi Sonuçları

Eşitlikteki değişkenler	B	S.H	Wald	P	Exp(B)
Anneye duygusal erişim	-.01	.01	1.96	.161	.99
Babaya duygusal erişim	-.00	.01	.74	.389	.99
Özerklik ihtiyacı	-.09	.02	17.33	.000	.92
İlişki ihtiyacı	-.02	.02	2.02	.155	.98
Yeterlik ihtiyacı	-.01	.02	.33	.565	1.01
Sabit	1.76	.45	15.11	.000	5.78

Sd=1, Nagelkerke $R^2=.09$ Modeli doğru sınıflandırma yüzdesi=% 80.6

Tablo 3'de de görülebileceği gibi, ergenler üzerinde yapılan lojistik regresyon analizi sonucunda tüm bağımsız değişkenleri içeren modelin zorba mağduru olmayı açıklamada anlamlı olduğu belirlenmiştir [$\chi^2=5.01$, $sd=8$, $n=1198$, $p < .001$], (Nagelkerke $R^2=.09$). Hosmer ve Lemeshow Testi sonucunda zorbalık mağduru olan ve olmayan ergenlerin gözlenen ve beklenen frekansları arasında anlamlı fark olmadığı belirlenmiştir ($p > .05$). Bu sonuç kurulan modelin uyumunun oldukça iyi olduğunu göstermektedir. Ayrıca 1198 kişiye ilişkin verilere uygulanan lojistik regresyon analizi %80.6 oranında verileri başarıyla sınıflandırmıştır.

Lojistik regresyon analizi modelinde yer alan her bir değişkene ait katsayıların ayrı ayrı önem kontrolünü yapabilmek için Wald test istatistiği sonuçlarından yararlanılmıştır. Tablo 3'de yer alan Wald test istatistik sonuçlarına bakıldığında yalnızca özerklik ihtiyacının zorbalık mağduru olmayı açıklamada anlamlı katkı yaptığı belirlenmiştir. Tablo 3 incelendiğinde ergenlerde özerklik ihtiyacı değişkenindeki 1 birimlik artışın zorbalık mağduru olmanın odds'unda %8.2 düşüşe yol açtığı görülmektedir.

Kızların zorbalık mağduru olmalarının yordayıcıları olarak temel psikolojik ihtiyaçlar ve anne- babaya duygusal erişilebilirliğe ilişkin bulgular

Kız öğrencilerin zorbalık mağduru olup olmamalarını temel psikolojik ihtiyaçlar (yeterlik, özerklik ve ilişki ihtiyacı), anne ve babalarına duygusal erişilebilirliklerinin ne düzeyde yordadığına ilişkin lojistik regresyon analizi yapılmıştır. Sonuçlar Tablo 4'de yer almaktadır.

Tablo 4'de görülebileceği gibi, kız ergenler üzerinde yapılan lojistik regresyon analizi sonucunda tüm bağımsız değişkenleri içeren modelin zorba mağduru olmayı açıklamada anlamlı olduğu belirlenmiştir [$\chi^2=10.31$, $sd=8$, $n=588$, $p < .001$], (Nagelkerke $R^2=.09$). Hosmer ve

Lemeshow Testi sonucunda zorbalık mağduru olan ve olmayan ergenlerin gözlenen ve beklenen frekansları arasında anlamlı fark olmadığı belirlenmiştir ($p>.05$). Bu sonuç kurulan modelin uyumunun oldukça iyi olduğunu göstermektedir. Ayrıca 588 kişiye ilişkin verilere uygulanan lojistik regresyon analizi %85.2 oranında verileri başarıyla sınıflandırmıştır.

Tablo 4.
Kız Öğrencilerde Zorbalık Mağduru Olmanın Yordayıcılarına İlişkin Lojistik Regresyon Analiz Sonuçları

Eşitlikteki değişkenler	B	S.H	Wald	P	Exp(B)
Anneye duygusal erişim	-.02	.01	6.57	.010	.98
Babaya duygusal erişim	.00	.01	.313	.576	1.00
Özerklik ihtiyacı	-10	.03	9.21	.002	.91
İlişki ihtiyacı	.01	.02	.24	.622	1.01
Yeterlik ihtiyacı	.02	.03	.50	.478	1.02
Sabit	.81	.69	1.37	.243	2.25

Sd=1, Nagelkerke $R^2=.09$ Modeli doğru sınıflandırma yüzdesi=% 85.2

Lojistik regresyon analizi modelinde yer alan her bir değişkene ait katsayıların ayrı ayrı önem kontrolünü yapabilmek için Wald test istatistiği sonuçlarından yararlanılmıştır. Tablo 4'de yer alan Wald test istatistik sonuçlarına bakıldığında kızlarda sırasıyla özerklik ihtiyacı ve anneye duygusal erişilebilirliğin zorbalık mağduru olmayı açıklamada anlamlı katkılar yapan değişkenler olduğu belirlenmiştir. Tablo 4 incelendiğinde kızlarda özerklik ihtiyacı değişkenindeki 1 birimlik artışın zorbalık mağduru olmanın odds'unda %9.1, anneye duygusal erişim değişkenindeki 1 birimlik artışın ise %2 düşüşe yol açtığı görülmektedir.

Erkeklerin zorbalık mağduru olmalarının yordayıcıları olarak temel psikolojik ihtiyaçlar ve anne- babaya duygusal erişilebilirliğe ilişkin bulgular

Erkek öğrencilerin zorbalık mağduru olup olmamalarını temel psikolojik ihtiyaçlar (yeterlik, özerklik ve ilişki ihtiyacı), anne ve babalarına duygusal erişilebilirliklerini ne düzeyde yordadığına ilişkin lojistik regresyon analizi sonuçları Tablo 5'de yer almaktadır.

Tablo 5.
Erkek Öğrencilerde Zorbalık Mağduru Olmanın Yordayıcılarına İlişkin Lojistik Regresyon Analizi Sonuçları

Eşitlikteki Değişkenler	B	S.H	Wald	P	Exp(B)
Anneye duygusal erişim	.00	.01	.17	.680	1.00
Babaya duygusal erişim	-.01	.01	2.78	.095	.99
Özerklik ihtiyacı	-.06	.03	4.89	.027	.94
İlişki ihtiyacı	-.04	.02	4.34	.037	.96
Yeterlik ihtiyacı	-.02	.03	.55	.461	.98
Sabit	2.54	.63	1.37	.000	12.69

Sd=1, Nagelkerke $R^2=.10$ Modeli doğru sınıflandırma yüzdesi=% 76.1

Tablo 5'de görüldüğü gibi, erkek ergenler üzerinde yapılan lojistik regresyon analizi sonucunda tüm bağımsız değişkenleri içeren modelin zorba mağduru olmayı açıklamada anlamlı olduğu belirlenmiştir [$\chi^2=9.41$, $sd=8$, $n=610$, $p<.001$], (Nagelkerke $R^2=.10$). Hosmer ve

Lemeshow Testi sonucunda zorbalık mağduru olan ve olmayan ergenlerin gözlenen ve beklenen frekansları arasında anlamlı fark olmadığı belirlenmiştir ($p>.05$). Bu sonuç kurulan modelin uyumunun oldukça iyi olduğunu göstermektedir. Ayrıca 610 kişiye ilişkin verilere uygulanan lojistik regresyon analizi %76.1 oranında verileri başarıyla sınıflandırmıştır.

Lojistik regresyon analizi modelinde yer alan her bir değişkene ait katsayıların ayrı ayrı önem kontrolünü yapabilmek için Wald test istatistiği sonuçlarından yararlanılmıştır. Tablo 5’de yer alan Wald test istatistik sonuçlarına bakıldığında erkeklerde sırasıyla özerklik ve ilişki ihtiyacı zorbalık mağduru olmayı açıklamada anlamlı katkılar yapan değişkenler olduğu belirlenmiştir. Tablo 5 incelendiğinde erkeklerde özerklik ihtiyacı değişkenindeki 1 birimlik artışın zorbalık mağduru olmanın odds’unda %6, ilişki ihtiyacı değişkenindeki 1 birimlik artışın ise %4.2 düşüşe yol açtığı görülmektedir.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Araştırmada öncelikle lise öğrencilerinin zorbalık mağduriyeti, temel psikolojik ihtiyaçlar ve anne-babaya duygusal erişilebilirlikleri cinsiyete göre incelenmiş ve erkek öğrencilerin mağduriyet puan ortalamalarının kız öğrencilerin puan ortalamalarından daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Kız öğrencilere kıyasla erkek öğrencilerin daha çok akran zorbalığına maruz kaldığı görülmektedir. İlgili alanyazın incelendiğinde, araştırma sonuçlarıyla tutarlı bulgulara rastlanmaktadır. Pek çok çalışmada erkeklerin kızlara oranla daha fazla akran zorbalığına uğradıkları (Boulton ve Underwood, 1992; Cheng ve diğerleri, 2008; Genç, 2007; Juvonen, Nishina ve Graham, 2000; Olweus, 1993; Şirvanlı-Özen, 2006), erkek öğrencilerde, gerek zorbalığa uğrama gerekse zorba davranışlar gösterme oranının kızlardan daha yüksek olduğu (Ayas ve Pişkin, 2011; Karaman Kepenekci ve Çınkır, 2006; Nansel, Overpeck, Pilla, Ruan, Simons- Morton ve Scheidt, 2001; Pekel-Uludağlı ve Uçanok, 2005; Salmivalli, Kaukiainen, Kaistaniemi ve Lagerspetz, 1999) belirtilmiştir. Erkekliğin güçle ilişkilendirilip (Kılıç, 2013) yardım isteme davranışının güçsüzlük olarak algılanması (Seals ve Young, 2003), erkeklerin saldırganlık seviyesinin kızlardan daha yüksek olması (Lagerspetz ve Björkqvist, 1994) ve zorbaca davranışlar sergileyenlerin daha çok erkek öğrenciler olması nedeni ile akran zorbalığına maruz kalanların da yine erkek öğrenciler olduğu yapılan araştırmalarda belirtilmektedir (Genç, 2007; Olweus, 1993).

Öğrencilerin cinsiyetine göre anne ve babaya duygusal erişilebilirlik puanlarında anlamlı farklılaşma olmadığı saptanmıştır. Temel psikolojik ihtiyaçlar açısından bakıldığında öğrencilerin cinsiyetlerine göre yalnızca yeterlik ihtiyacı puanlarında anlamlı farklılaşma olduğu belirlenmiştir. Erkek öğrencilerin yeterlik ihtiyaç puan ortalamaları kız öğrencilerin puan ortalamalarından daha yüksek olduğu, özerklik ve ilişki ihtiyacı puanlarında ise cinsiyete göre anlamlı farklılaşma olmadığı bulgulanmıştır. Bu bulgular ışığında erkeklerdeki yeterlik ihtiyacının kızlardan daha yüksek olduğu görülmektedir. Yeterlik, kişinin kendi davranışında etkili olduğunu hissettiğinde ortaya çıkar (Filak ve Sheldon, 2003). Toplum tarafından kadınlara sıcak, edilgen ve bakıcı (evde ve çocuk bakımında yararlı nitelikler) rolleri atfedilirken, erkeklere cesur, güçlü, bağımsız, otoriter, rekabetçi (Vatandaş, 2007) ve liderlik rolleri (Özmete, Zubaroglu Yanardağ, 2016) atfedilir. Üstelik kız öğrencilerin yaşadığımız toplum tarafından sürekli olarak ikinci planda tutulması, erkeklerin başarılarının abartıldığı ve/veya başarının sürekli erkeklerden beklenmesi de bir gerçek olarak karşımıza çıkar (Çelikkaleli, Gökçakan ve Çapri, 2005). Araştırmada özerklik ve ilişki ihtiyaçlarında ve de anne-babaya duygusal erişilebilirlikte cinsiyete göre anlamlı farklılaşma belirlenmemiştir. Bu durum ergenlik döneminin özellikleri ile ilişkili olabilir. Ergenlik döneminde gerek kız gerekse de erkek ergenlerin farketmeksizin kimlik edinme sürecinin bir parçası olarak özerklik isteğinin arttığı, bu nedenle de otorite ile (anne-baba, öğretmen gibi) ilişkilerinde güçlüklerin yaşandığı, arkadaşlarla yakın ilişkiler geliştirmenin önemli olduğu, arkadaş etkisinin arttığı bilinmektedir (Kulaksızoglu, 2009; Senemoğlu, 2004).

Araştırmada lise öğrencilerinin zorbalık mağduriyeti, temel psikolojik ihtiyaçlar ve anne-babaya duygusal erişilebilirliği arasındaki ilişki incelenmiş ve öğrencilerin mağduriyet puanları ile özerklik, yeterlik, ilişki ihtiyaçları ve anne-babaya duygusal erişilebilirlikleri

puanları arasında negatif yönde anlamlı ilişkiler olduğu saptanmıştır. Temel psikolojik ihtiyaçları (özerklik, yeterlik, ilişki) doyurulmayan, anne ve babaya duygusal erişilebilirliği zayıf öğrenciler daha fazla mağduriyet yaşamaktadır. Ebeveynlerinin kendilerine karşı tutumlarını olumlu olarak algılayan çocukların zorbalığa karşıma ihtimalinin daha az olduğu (Rigby, 1993), sıcak aile ilişkileri ve olumlu ev ortamlarının da, zorbalık mağduriyetinin olumsuz sonuçlarından koruduğu belirtilmektedir (Bowes, Maughan, Caspi, Moffitt ve Arseneault, 2010). La Guardia, Ryan, Couchman ve Deci (2000), üç temel psikolojik ihtiyacın ilişkiler içerisinde her birinin ayrı ayrı doyumunun sağlanmasının, bu ilişkiler içerisindeki, güvenli bağlanmayı yordadığını, ebeveynlerine güvenli bir şekilde bağlanma gösteren çocukların ise diğer çocuklara göre zorbalığa maruz kalma olasılığının daha düşük olduğu belirtilmektedir (Troy ve Sroufe, 1987). Araştırmada ortaya çıkan bu sonucun ilgili alanyazın ile son derece uyumlu olduğu görülmektedir.

Araştırmada zorba mağduru olup olmamayı temel psikolojik ihtiyaçlar ve anne-babaya duygusal erişilebilirliğin ne düzeyde yordadığını belirlemeye yönelik yapılan analiz sonucunda, özerklik temel psikolojik ihtiyacının ergenlerde zorba mağduru olmayı yordamada negatif yönde anlamlı katkı yaptığı belirlenmiştir. Ergenlik döneminde gerek kız gerekse de erkek ergenlerin farketmeksizin kimlik edinme sürecinin bir parçası olarak özerklik isteğinin arttığı, bu nedenle de otorite ile (anne-baba, öğretmen gibi) ilişkilerinde güçlüklerin yaşandığı, arkadaşlarla yakın ilişkiler geliştirmenin önemli olduğu, arkadaş etkisinin arttığı bilinmektedir (Kulaksızoğlu, 2009; Senemoğlu, 2004). Deci, Vallerand, Pelletier ve Ryan, (1991), özerklik ihtiyacının doyumunu için, davranışların başkalarının baskısı ve zorlamasıyla kontrol edilmemesi gerektiğini; Soenens ve Vansteenkiste (2005) ise, özerkliği destekleyici ebeveynliğin, ergenlerin dostluklarını daha özerk bir şekilde sürdürmesini sağladıklarını ifade etmektedir. Ebeveyn ilişkilerinde çocukların bağımsızlık gelişimini zorlaştıran, aşırı korumacı ve aşırı endişeli tavırlar (Salmon, James, Cassidy ve Javaloyes, 2000), çocuklarının üzerinde baskı kurarak özerklik duygularının gelişmesine engel olan davranışlar çocukların mağdur olma olasılıklarını arttırmaktadır (Smith ve Myron-Wilson, 1998). Young-Jones, Fursa, Byrket ve Sly (2015) yaptıkları bir çalışmada, zorbalık mağduru olan kişilerin özerklik ihtiyacının karşılanmadığını bulgulamıştır. Elde edilen bulgular ve önceki yapılan çalışmalardan hareketle özerklik ihtiyaçları karşılanmayan ergenlerin zorbalık mağduru olma olasılıkları artmaktadır. Araştırmada ortaya çıkan sonuç önceki araştırma sonuçlarıyla paralellik göstermektedir.

Araştırmada kızların zorba mağduru olup olmamalarını temel psikolojik ihtiyaçlar ve anne-babaya duygusal erişilebilirliğin ne düzeyde yordadığını belirlemeye yönelik yapılan analiz sonucunda, kızlarda özerklik ihtiyacının yanı sıra anneye duygusal erişilebilirliğin de zorbalık mağduru olmayı açıklamada anlamlı katkı yaptığı belirlenmiştir. Kızlar, babalarından daha çok anneleri ile bağ kurarlar (Matos, Barbosa, Almeida ve Costa, 1999). Bu bulgu annelerin birincil bağlanma nesnesi olma konumundan kaynaklanabilir. Annesinden yüksek düzeyde kabul/ilgi gören kızlar erkeklere kıyasla daha az başkalarını memnun etme güdüsüyle davranma eğiliminde oldukları ve güvenli bağlanma geliştirdikleri sonucuna varılabilir (Sümer ve Güngör, 1999). Güvenli bağlanma ilişkisinin mağdur olmama durumu ile ilişkili olduğu (Troy ve Sroufe, 1987), anneleri ile kaygılı bağlanma geliştiren kızların ise mağduriyet yaşadıkları (Williams ve Kennedy, 2012) belirtilmektedir.

Araştırmada erkeklerin zorba mağduru olup olmamalarını temel psikolojik ihtiyaçlar ve anne-babaya duygusal erişilebilirliğin ne düzeyde yordadığını belirlemeye yönelik yapılan analiz sonucunda ise, sırasıyla özerklik ve ilişki ihtiyaçlarının zorbalık mağduru olmayı açıklamada anlamlı katkılar yapan değişkenler olduğu belirlenmiştir. Geleneksel yapı içinde erkek çocuklarının dışa dönük, aktif ve yarışmacı ruhu kazanmaları sağlanmaya çalışılmaktadır. Erkekler ana babalarını daha az idealleştirmekte (Esen-Çoban, 2013), kızlara göre geniş akran gruplarına sahip olmakta (Benenson, Apostoleris ve Parnass, 1997) bununla birlikte görüş ve etkinlik paylaşımına dayalı olarak erkeklerin arkadaş sayısı fazla olduğu belirtilmektedir (Erçevik, 2014). Toplumun sosyalleşme süreci içinde, erkeklerden daha dominant, saldırgan ve atilgan olmaları beklenirken, bu yönde davranış sergilemeyip, pasif baş etme yollarını tercih

eden erkek çocukların, zorbalığa maruz kalma olasılıklarının yüksek olması, olası bir sonuç olarak değerlendirilebilir (Şirvanlı-Özen ve Aktan, 2010).

Sonuç olarak, akran zorbalığına maruz kalma ile temel psikolojik ihtiyaçlar ve anne-babaya duygusal erişilebilirlik negatif ilişkili olup, özerklik ihtiyacının yeterince karşılanmamış olması iki cinsten ergenin zorba mağduru olma olasılığını arttırmaktadır. Ayrıca kızlarda anneye duygusal erişilebilirliğin azlığı, erkeklerde ise ilişki ihtiyacının yeterince karşılanmamış olmasının zorba mağduru olma için risk faktörleri olduğu belirlenmiştir.

Araştırmadan elde edilen sonuçlar ışığında yeni çalışmalara öneriler verilebilir. Bu çalışma lise öğrencileri üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma farklı yaş grupları üzerinde de gerçekleştirilebilir. Bu araştırma zorbalık mağdurları üzerinde gerçekleştirildiği için akran mağdurları çalışma grubu dışında bırakılmıştır. Çalışma akran mağdurları üzerinde de gerçekleştirilebilir. Bu çalışmada lise öğrencilerinin babaya duygusal erişilebilirlik puanları ile Temel Psikolojik İhtiyaçlar Ölçeği'nden elde edilen puanlar arasında anlamlı ilişki belirlenmemiştir. Bundan sonraki yapılacak çalışmalarda bu sonucun nedenleri incelenebilir. İlgili alanyazın incelendiğinde yapılan çalışmaların büyük çoğunluğunun anne-çocuk arasındaki ilişkiye odaklandığı baba-çocuk arasındaki ilişkinin göz ardı edildiği görülmektedir. Bu nedenle baba-çocuk arasındaki duygusal bağ ve ilişkiyi inceleyen araştırmaların artırılması ve genişletilmesi önerilebilir. Bu araştırmada okulda yaşanan zorbalık mağduriyeti üzerinde çalışma yapılmıştır; ancak aile içerisinde yaşanan zorbalık olaylarının mağduriyet üzerindeki etkisi de araştırılabilir.

Kaynaklar

- Adler, A. (2004). *Yaşamın anlamı ve amacı* (K. Şipal, Çev. 7. Baskı). İstanbul: Say Yayınları.
- Ahmed, E. ve Braithwaite, W. (2004). Bullying and victimization: Cause for concern for both families and schools. *Social Psychology of Education*, 7, 35-54.
- Akiba, M. (2004). Nature and correlates of bullying in Japanese middle school. *International Journal of Educational Research*, 3(41), 216-236.
- Atik, G. (2013). *Ortaokul öğrencilerinin mağduriyetini etkileyen öğrenci ve okul düzeyi faktörleri: Ekolojik bir bakış* (Yayımlanmamış doktora tezi). Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Atik, G. ve Güneri, O. (2012). California bullying victimization scale: Validity and reliability evidence for the Turkish middle school children. *Social and Behavioral Sciences*, 46, 1237-1241.
- Ayas, T. ve Pişkin, M. (2011). Lise öğrencileri arasındaki zorbalık olaylarının cinsiyet, sınıf düzeyi ve okul türü bakımından incelenmesi. *İlköğretim Online*, 10(2), 550-568.
- Baldry, A. C. ve Farrington, D.P. (2000). Bullies and delinquents: Personal characteristics and parental styles. *J. Community Appl. Soc. Psychol.*, 10, 17-31.
- Benenson, J. F., Apostoleris, N. H. ve Parnass, J. (1997). Age and sex differences in dyadic and group interaction. *Developmental Psychology*, 33(3), 538-543.
- Berger, K. S. (2007). Update on bullying at school: Science forgotten. *Developmental Review*, 27, 90-126.
- Boulton, M. J. ve Underwood, K. (1992). Bully/victim problems among middle school children. *British Journal of Psychology*, 62(1), 73-87.
- Bowes, L., Maughan, B., Caspi, A., Moffitt, T. E. ve Arseneault, L. (2010). Families promote emotional and behavioural resilience to bullying: Evidence of an environmental effect. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 51(7), 809-817.
- Bringen, Z. (2000). Emotional availability: Conceptualization and research findings. *American Journal of Orthopsychiatry*, 70(1), 104-114.
- Carney, A. G. ve Merrell, K. W. (2001). Bullying in schools: Perspectives on understanding and preventing an international problem. *In School Psychology International*, 22(3), 364-382.
- Cenkseven-Önder, F. ve Yurtal, F. (2008). Zorba, kurban ve olumlu özellikler taşıyan ergenlerin aile özelliklerinin incelenmesi. *Educational Sciences: Theory & Practice* 8(3), 805-832.

- Cheng, S. T., Cheung, K. C. C. ve Cheung, C. K. (2008). Peer victimization and depression among Hong Kong adolescents. *Journal of Clinical Psychology*, 64(6), 766-776.
- Craig, W. M., Pepler, D. J. (2007). Understanding bullying: From research to practice. *Canadian Psychology*, 48(2), 86-93.
- Craig, W. M., Peters, R. D. ve Konarski, R. (1998). *Bullying and victimization among Canadian school children*. Canada: W-98-28E.
- Çelikkaleli, Ö., Gökçakan, N. ve Çapri, B. (2005). Lise öğrencilerinin bazı psikolojik ihtiyaçlarının cinsiyet, okul türü, anne ve baba eğitim düzeyine göre incelenmesi. *Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(2), 245-268.
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. ve Büyüköztürk, Ş. (2010). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik*. Ankara: Pegem Akademi.
- Deci, E. L. ve Ryan, R. M. (2000). The “what” and “why” of goal pursuits: Human needs and the self-Determination of behavior. *Psychological Inquiry*, 11(4), 227-268.
- Deci, E. L., Vallerand, R. J., Pelletier, L. G. ve Ryan, R. M. (1991). Motivation and education: The self-determination perspective. *Educational Psychologist*, 26(3&4), 325-346.
- Dölek, N. (2002). *Öğrencilerde zorbaca davranışların araştırılması ve bir önleyici program modeli* (Yayımlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Dussich, J. P. J. ve Maekoya, C. (2007). Physical child harm and bullying-related behaviors a comparative study in Japan, South Africa, and the United States. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 51(5), 495-509.
- Erçevik, A. (2014). *Lise öğrencilerinin duygusal özerklik ve sosyal destek düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Ergün, N. (2015). *Erken ergenlerde okul, aile ve demografik değişkenlere göre akran zorbalığının incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Esen-Çoban, A. (2013). Türkiye’de ergenlerin duygusal özerkliklerinin bazı demografik değişkenlere göre incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 38(169), 357-371.
- Eşkisü, M. (2009). *Liseli öğrencilerin zorbalık düzeyleri ile aile işlevleri ve algılanan sosyal destek arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Felix, E. D., Sharkey, J. D., Green, J. G., Furlong, M. J. ve Tanigawa, D. (2011). Getting precise and pragmatic about the assessment of bullying: The development of the California Bullying Victimization Scale. *Aggressive Behavior*, 37, 234-247.
- Filak, V. F. ve Sheldon, K. M. (2003). Student psychological need satisfaction and college teacher-course evaluations. *Educational Psychology*, 23(3), 235-247.
- Furniss, C. (2000). Bullying in schools: It’s not a crime is it? *Education and The Law*, 12(1), 9-29.
- Genç, G. (2007). *Genel liselerde akran zorbalığı ve yönetimi* (Yayımlanmamış doktora tezi). İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Gökçe, G. (2013). *Ebeveynin duygusal erişilebilirliği ve genel psikolojik sağlık: Duygu düzenleme, kişilerarası ilişki tarzı ve sosyal desteğin rolü* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Gross, R. L. (2002). We are all either bullies, bullied, or bystanders. M. Fleming, K. Towey, (Yay. haz.). *Educational forum on Adolescent Health: Youth Bullying* içinde (ss. 18-21). Chicago, IL: American Medical Association.
- Hawker, D. S. J. ve Boulton, M. J. (2000). Twenty years' research on peer victimization and psychosocial maladjustment: A meta-analytic review of cross-sectional studies. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 41(4), 441-455.
- Hein, V., Koka, A. ve Hagger, M.S. (2015). Relationships between perceived teachers' controlling behaviour, psychological need thwarting, anger and bullying behaviour in high-school students. *Journal of Adolescence*, 42, 103-114.

- Ivarsson, T., Broberg, A. G., Arvidsson, T. ve Gillberg, C. (2005). Bullying in adolescence: Psychiatric problems in victims and bullies as measured by the youth self report (Ysr) and the depression self-rating scale (Dsrs). *Nord J Psychiatry*, 59(5), 365-373.
- Jungert, T., Piroddi, B. ve Thornberg, R. (2016). Early adolescents' motivations to defend victims in school bullying and their perceptions of student-teacher relationships: A self-determination theory approach. *Journal of Adolescence*, 53, 75-90.
- Juvonen, J., Nishina, A. ve Graham, S. (2000). Peer harassment, psychological adjustment, and school functioning in early adolescence. *Journal of Educational Psychology*, 92, 349-359.
- Kapçı, E. G. (2004). İlköğretim öğrencilerinin zorbalığa maruz kalma türünün ve sıklığının depresyon, kaygı ve benlik saygısıyla ilişkisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37(1), 1-13.
- Karaman-Kepeneci, Y. ve Çınkır, Ş. (2006). Bullying among Turkish high school students. *Child Abuse and Neglect*, 30, 193-204
- Kavşut, F. (2009). *Ergenlerde akran zorbalığı ve duygusal zekâ arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Kesici, Ş., Üre, Ö., Bozgeyikli, H. ve Sünbül, A.M. (2003). Temel psikolojik ihtiyaçlar ölçeğinin geçerlik ve güvenilirliği. *VII. Ulusal PDR Kongresi Bildiri Özetleri Kitabı*, Malatya.
- Kılıç, A. Z. (2013). Ebeveynlerin toplumsal cinsiyet algısı ve çocuk yetiştirmeye etkileri. Araştırma raporu.
- Kochenderfer, B. J. ve Ladd, G. W. (1996). Peer victimization: Cause or consequence of school maladjustment? *Child Development*, 67, 1305-1317.
- Kubicek, L. F., Riley, K., Coleman, J., Miller, G. ve Linder, T. (2013). Assessing the emotional Quality of parent-child relationships involving young children with special needs: Applying the constructs of emotional availability and expressed emotion. *Infant Mental Health Journal*, 34(3), 242-256.
- Kulaksızoğlu, A. (2009). *Ergenlik psikolojisi* (11. baskı). İstanbul: Remzi kitapevi.
- Kurnaz, A. (2009). *Saldırganlık ve akran mağduriyetinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Kutlu, F. (2005). *Zorbalık davranışları ile başa çıkma eğitiminin ilköğretim öğrencilerinin zorba davranışları üzerindeki etkisi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Lagerspetz, K. M. J. ve Björkqvist, K. (1994). Indirect aggression in boys and girls. R. Huesmann (Yay. haz.). *Aggressive Behaviour: Current Perspectives* içinde (ss. 131-150). New York: Plenum Press.
- La Guardia, J. G., Ryan, R. M., Couchman, C. E. ve Deci, E. L. (2000). Within-person variation in security of attachment: A self-determination theory perspective on attachment, need fulfillment, and well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 79(3), 367-384.
- Lam, S., Law, W., Chan, C., Wong, B. P. H. ve Zhang, X. (2015). A Latent class growth analysis of school bullying and its social context: The self-determination theory perspective. *School Psychology Quarterly*, 30(1), 75-90.
- Lum, J. J. ve Phares, V. (2005). Assessing the emotional availability of parents. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 27(3), 211-226.
- Matos, P. M., Barbosa, S., Almeida, H. M. ve Costa, M. E. (1999). Parental attachment and identity in Portuguese late adolescents. *Journal of Adolescence*, 22, 805-818.
- Nansel, T. R., Overpeck, M., Pilla, R. S., Ruan, W. J., Simons-Morton, B. ve Scheidt, P. (2001). Bullying behaviors among us youth: prevalence and association with psychosocial adjustment. *Journal of American Medical Association*, 285(16), 2094-2100.

- Nickerson, A. B., Singleton, D., Schnurr, B. ve Collen, M.H. (2014). Perceptions of school climate as a function of bullying involvement. *Journal of Applied School Psychology*, 30, 157-181.
- Olafsen, R. N. ve Viemerö, V. (2000). Bully/victim problems and coping with stress in school among 10- to 12-year-old pupils in Åland, Finland. *Aggressive Behavior*, 26(1), 57-65.
- Olweus, D. (1993). *Bullying at school: What we know and what we can do*. Oxford, UK; Cambridge, USA: Blackwell.
- Olweus, D. (1994). Annotation: Bullying at school: Basic facts and effects of a school based intervention program. *J. Child Psychol Psychiat.*, 35(7), 1171-1190.
- Olweus, D. (1995). Bullying or peer abuse at school: Facts and intervention. *Current Directions in Psychological Science*, 4(6), 196-200.
- Olweus, D. (1997). Bully/victim problems in school: facts and intervention. *European Journal of Psychology of Education*, 12(4), 495-510.
- Pekel-Uludağlı, N. ve Uçanok, Z. (2005). Akran zorbalığı gruplarında yalnızlık ve akademik başarı ile sosyometrik statüye göre zorba/kurban davranış türleri. *Türk Psikoloji Dergisi*, 20(56), 77-92.
- Phares, V., Lopez, E., Fields, S., Kamboukos, D. ve Duhig, A. M. (2005). Are fathers involved in pediatric psychology research and treatment? *J Pediatr Psychol.*, 30(8), 631-643.
- Pişkin, M. (2002). Okul zorbalığı: Tanımı, türleri, ilişkili olduğu faktörler ve alınabilecek önlemler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 2(2), 531-562.
- Pontzer, D. (2010). A theoretical test of bullying behavior: parenting, personality, and the bully/victim relationship. *J Fam Viol*, 25, 259-273.
- Rigby, K. (1993). School children's perceptions of their families and parents as a function of peer relations. *The Journal of Genetic Psychology*, 154(4), 501-513.
- Rigby, K. (2002). *New perspectives on bullying*. London: Jessica Kingsley.
- Rigby, K. ve Slee, P. T. (1991). Bullying among Australian school children: Reported behaviour and attitudes to victims. *Journal of Social Psychology*, 131, 615-622.
- Ryan, R.M. (1995). Psychological needs and the facilitation of integrative process. *Journal of Personality*, 63(3), 397-427.
- Ryan, R. M. ve Deci, E. L. (2000a). The darker and brighter sides of human existence: basic psychological needs as a unifying concept. *Psychological Inquiry*, 11(4), 319-338.
- Ryan, R. M. ve Deci, E. L. (2000b). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychological Association*, 55(1), 68-78.
- Salmon, G., James, A., Cassidy, E. L. ve Javaloyes, M. A. (2000). Bullying a review: Presentations to an adolescent psychiatric service and within a school for emotionally and behaviourally disturbed children. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 5(4), 563-579.
- Salmivalli, C., Kaukiainen, A., Kaistaniemi, L. ve Lagerspetz, K. M. J. (1999). Self-Evaluated Self-Esteem, Peer-Evaluated Self-Esteem, and Defensive Egotism as Predictors of Adolescents' Participation in Bullying Situations. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 25(10), 1268-1278.
- Seals, D. ve Young, J (2003). Bullying and victimization: Prevalence and relationship to gender, grade level, ethnicity, self-esteem, and depression. *Adolescence*, 38(152), 735-747.
- Seçer, İ. (2014). *Akran zorbalığına uğrayan ergenlerin mağduriyet algılamaları ve kullandıkları başa çıkma stratejilerine grupta psikolojik danışmanın etkisinin incelenmesi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Senemoğlu, N. (2004). *Gelişim öğrenme ve öğretim kuramdan uygulamaya* (9. baskı). Ankara: Gazi kitapevi.
- Smith, P. K.. ve Myron-Wilson, R. (1998). Parenting and school bullying. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 3(3), 405-417.
- Smith, P. K. ve Sharp, S. (1994). *School bullying: Insights and perspectives*. London: Routledge.

- Soenens, B. ve Vansteenkiste, M. (2005). Antecedents and outcomes of self-determination in three life domains: The role of parents' and teachers' autonomy support. *Journal of Youth and Adolescence*, 34(6), 589-604.
- Solberg, M. E., Olweus, D., ve Endresen, I. M. (2007). Bullies and victims at school: Are they the same pupils? *British Journal of Educational Psychology*, 77(2), 441-464. doi: 10.1348/000709906X105689.
- Stevens, V., De Bourdeaudhuij, I. ve Van Oost, P. (2002). Relationship of the family environment to children's involvement in bully/victim problems at school. *Journal of Youth and Adolescence*, 31(6), 419-428.
- Sümer, N. ve Güngör, D. (1999). Çocuk yetiştirme stillerinin bağlanma stilleri, benlik değerlendirmeleri ve yakın ilişkiler üzerindeki etkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 14(44), 35-58.
- Şahin, E. S. ve Korkut-Owen, F. (2009). Psikolojik ihtiyaçları farklı lise öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(32), 64-74.
- Şirvanlı-Özen, D. (2006). Ergenlerde akran zorbalığına maruz kalmanın yaş, çocuk yetiştirme stilleri ve benlik imgesi ile ilişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 21(58), 77-94.
- Şirvanlı-Özen, D. ve Aktan, T. (2010). Bağlanma ve zorbalık sisteminde yer alma: Başa çıkma stratejilerinin aracı rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 25(65), 101-113.
- Totan, T. (2008). *Ergenlerde zorbalığın anne, baba ve akran ilişkileri açısından incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Troy, M. ve Sroufe, L.A. (1987). Victimization among preschoolers: Role of attachment relationship history. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 26(2), 166-172.
- Özmete, E. ve Zubaroglu Yanardağ, M. (2016). Erkeklerin bakış açısıyla toplumsal cinsiyet rolleri: kadın ve erkek olmanın değeri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 91-107.
- United Nations International Children's Emergency Fund. <http://www.unicef.org.tr>
- Van Hoof, A., Raaijmakers, Q. A. W., Van Beek, Y., Hale III, W. W. ve Aleva, L. (2008). A multi mediation model on the relations of bullying, victimization, identity, and family with adolescent depressive symptoms. *J Youth Adolescence*, 37, 772-782.
- Vatandaş, C. (2007). Toplumsal cinsiyet ve cinsiyet rollerinin algılanışı. *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, 35, 29-5.
- Yaban, E.H. (2010). *Ergenlerin arkadaşlık niteliği, ebeveyn ve okul ortamında öğretmenlerden algılanan destek ile akran zorbalığı/zorbalığa maruz kalma arasındaki ilişkiler* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- You, S., Furlong, M. J., Felix, E., Sharkey, J. D., Tanigawa, D. ve Greif -Green, J. (2008). Relations among school connectedness, hope, life satisfaction, and bully victimization. *Psychology in the Schools*, 45(5), 446-460.
- Young-Jones, A., Fursa, S., Byrket, J. S. ve Sly, J. S. (2015). Bullying affects more than feelings: The long-term implications of victimization on academic motivation in higher education. *Soc Psychol Educ*, 18, 185-200.
- Yurttaş, A. (2010). *İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin zorbalık eğilimleri ile algıladıkları anne baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.
- Walczak, Y. ve Burns, S. (2004). *Boşanma ve çocuk üzerine etkileri* (2. Baskı). (Çev. İ. Ersevimi), İstanbul: Özgür Yayınları.
- Williams, K. ve Kennedy, J.H. (2012). Bullying behaviors and attachment styles. *North American Journal of Psychology*, 14(2), 321-338.
- Wolke, D., Woods, S., Stanford, K. ve Schulz, H. (2001). Bullying and victimization of primary school children in England and Germany: Prevalence and school factors. *Br J Psychol.*, 92, 673-96.
- Wolke, D. ve Samara, M. M. (2004). Bullied by siblings: Association with peer victimisation and behaviour problems in Israeli lower. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45(5), 1015-1029.

Extended Abstract

Introduction

Bullying victim is a person who was abused physically or verbally can be easily exploitable (Carney & Merrell, 2001), systematically and intentionally harmed due to abuse of power suffering repeatedly (Smith & Sharp, 1994), and who can't defend himself (Berger, 2007). Empirical studies have shown that the presence of children constantly harassed by their peers is an undeniable fact (Salmivalli, Karhunen & Lagerspetz, 1996). Pişkin (2002), one out of every three children in Turkey regularly stated that they were bullied. Baldry (2004) stated that at least 57% of the students were exposed to bullying. Pekel-Uludağlı and Uçanok (2005), stated that exposure to peer bullying is higher than that of peer bullying. Exposure to bullying in school is a serious problem for victims (Ivarsson, Broberg, Arvidsson & Gillberg, 2005).

Failure to meet basic psychological needs, bullying incidents and harassment incidents (Gross, 2002), which have profound effects on victims, are causing pathology (Ryan & Deci, 2000b). The emotional quality of the parent-child relationship has a profound effect on the health and well-being of children (Kubicek, Riley, Coleman, Miller & Linder, 2013). In the study done by Young-Jones, Fursa, Byrket and Sly (2015), low academic motivation and low competence lead students to bullying and autonomy, competence were both significantly lower for students classified as current bullying victims. The third basic need, relatedness was found to be marginally lower. The provision of satisfaction of each of the three basic psychological needs has predicted to secure attachment in relationships (Ryan, Couchman & Deci, 2000). Children with a secure attachment to their parents are less likely to be exposed to bullying than other children (Troy & Sroufe, 1987). Warm family relationships and positive home environments help to buffer children from the negative outcomes associated with bullying victimisation (Bowes, Maughan, Caspi, Moffitt & Arseneault, 2010). When investigations on bullying and victimization are examined, there are studies that examine the relationship between family relationships (Cenkseven-Önder & Yurtal, 2008; Stevens et al., 2002; Van Hoof et al., 2008; Yaban, 2010) and needs (Hein, Koka & Hagger, 2015; Jungert, Piroddi & Thornberg, 2016; Lam, Law, Chan, Wong & Zhang, 2015). What is open to debate here is what the relationship between bullying victim's basic psychological needs and parental emotional availability is like.

When the investigations were examined, it was found that there were a limited number of studies on the relationship between bullying victimization and basic psychological needs and variables of parental emotional availability. The study to be done on this subject in Turkey is important both for eliminating this need in literature and for researching and exploring in different dimensions.

Method

The study sample consisted of 1,198 high school students (588 girls and 610 boys) attending 9th, 10th, 11th and 12th grade classes at six high schools in Kadirli, Osmaniye. This group consists of 294 students in ninth grade (100%), 308 students in tenth grade (100%), 300 students in eleventh grade (100%) and 296 students in twelfth grade (100%). Students are between 14-19 years of age. The average age of the sample group is 16.66. The data related to victimization of bullying were collected via the *California Bullying Victimization Scale* (Felix et al., 2011); the data related to basic psychological needs were gathered through the *Basic Psychological Needs Scale* (Deci & Ryan, 2000); the data related to parental emotional availability were collected using the *Parental Emotional Availability Scale* (Lum & Phares, 2005) and the personal information about the participant high school students was collected using the *Personal Information Form*, which was designed by the researcher. The data were analyzed by means of basic statistical analysis and logistic regression analysis. A significance level of .05 was taken as the criterion for the significance of the findings. Data were analyzed by SPSS 22.0

Result and Discussion

To the study results, there was a negatively significant relationship between victimization scores, autonomy, competence, relatedness needs and parental emotional availability. When the relationships among being victimization of bullying, basic psychological needs and parental emotional availability were investigated in terms of gender, it was found that the average scores of being exposed to bullying peer victimization of male students were higher than those of female students. Also, there was no statistically significant difference found in parental emotional availability scores in terms of gender. Regarding basic psychological needs, a significant difference was found in only competence needs between the genders. Broadly, male students' competence needs score averages were higher than female students, and no difference was seen in autonomy and relatedness need scores.

As the predictors of being exposed to bullying peer victimization, only autonomy need was predicted while other variables did not significantly contribute. The increase in autonomy need scores decreased the likelihood of bullying victimization. The analysis of the predictors - basic psychological needs and parental emotional availability- of bullying victimization was completed separately for each gender. The analysis results displayed that autonomy need and maternal emotional availability significantly predicted the possibility of bullying victimization among female adolescents. The increase in autonomy need and maternal emotional availability was revealed to decrease the likelihood of bullying victimization among female students. On the other side, autonomy and relatedness needs were specified as the predictors bullying victimization among male adolescents. The increase in autonomy and relatedness needs was found to decrease the likelihood of bullying victimization among male students.

Conclusion

This study aimed to examine basic psychological needs and parental emotional availability as predictors of victimization of bullying among high school students. As the predictors of being exposed to bullying peer victimization, only autonomy need was predicted while other variables did not significantly contribute. The analysis results displayed that autonomy need and maternal emotional availability significantly predicted the possibility of bullying victimization among female adolescents. On the other side, autonomy and relatedness needs were specified as the predictors bullying victimization among male adolescents. There was no meaningful relationship found in between fathers' emotional availability scores and basic psychological needs scores. The reasons for this conclusion can be examined in future studies. This study was conducted on high school students. Research can be carried out on different age groups.